

سنجش کیفیت زندگی شهری با الگوبرداری از شاخص‌های بارومتر اروپایی (مطالعه موردی: شهر قزوین)

مجید قلی‌مطلق* - دانشجوی دکتری آینده‌پژوهی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره) قزوین، ایران
فرهاد درویشی - دانشیار علوم سیاسی، گروه آینده‌پژوهی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره)، قزوین، ایران

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۱۲/۲۹

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۷/۰۶

چکیده

کیفیت زندگی شهری بیانگر رفاه افراد، اجتماعات، و محیط‌های شهری است و با افزایش جمعیت شهرها و سرعت شهرنشینی بیش از پیش مهم‌تر شده است. سنجش کیفیت زندگی شهری پتانسیل شناسایی الگوهای فضایی و روندهای پیش روی جوامع را دارد و می‌تواند مسیر مطمئنی برای شناخت، ارزیابی، و نیازسنجی در برنامه‌ریزی شهری باشد. مرور نظام‌مند پژوهش‌های این حوزه معیارهای متنوعی را در شاخص‌های ارزیابی نشان می‌دهد. پایایی برخی از معیارهای پژوهش داخلی گزارش نشده است. در این پژوهش با الگوبرداری از مدل سنجش کیفیت زندگی در شهرهای اروپایی (بارومتر اروپایی) مقیاسی با دسته‌بندی نسبتاً مختصر و جدید از معیارهای سنجش کیفیت زندگی طراحی شده و با به‌کارگیری عوامل پایایی مدل نهایی به ارزیابی وضعیت کیفیت زندگی در شهر قزوین پرداخته شده است. با نظرسنجی از ساکنان شهر قزوین توسط پرسش‌نامه و اجرای تحلیل عاملی اکتشافی در نرم‌افزار SPSS، پایایی شش عامل توسط آلفای کرونباخ محرز شد. سپس، میزان کیفیت زندگی در این شهر با استفاده از آزمون T تعیین شد. پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی و از نظر روش توصیفی-پیمایشی است. بر اساس یافته‌های پژوهش، معیارهای رضایت از زندگی، پاکیزگی و نظافت، کالبد شهری و ایمنی، امنیت و اعتماد به ترتیب بیشترین رضایت کلی را کسب کردند. بیشترین نارضایتی مربوط به عوامل وضعیت اقتصادی و خدمات آموزشی و رفاهی است. بر اساس نتایج پژوهش، میزان کیفیت زندگی در شهر قزوین بسیار اندک ارزیابی شد و رتبه‌بندی عوامل رضایت و مناطق سه‌گانه شهری نیز به‌دست آمد. همچنین، شاخص سنجش بومی و پایا با دسته‌بندی جدیدی از معیارهای سنجش کیفیت زندگی شهری حاصل شد.

کلیدواژه‌ها: بارومتر اروپایی، برنامه‌ریزی شهری، شاخص سنجش رضایت، شهر قزوین، کیفیت زندگی شهری.

مقدمه

کیفیت زندگی شهری مفهومی چندبُعدی و با پیشینه بلندمدت است و به‌عنوان هدف و همچنین ابزار در مدیریت شهری استفاده می‌شود. لازمه دست‌یابی به این هدف و استفاده از این ابزار در مدیریت شهری شناسایی ابعاد و معیارهای سازنده این شاخص پیچیده و رو به رشد است. در این راستا، شاخص‌ها و معیارهای متنوع بومی و بین‌المللی طراحی و سنجش شده است. شاخص‌هایی که می‌تواند به‌عنوان ابزار تأمین ورودی در برنامه‌ریزی شهری و همچنین سنجش دست‌یابی به اهداف یا عملکرد (خروجی) مدیریت شهری استفاده شود و در نهایت به ارتقای کیفیت زندگی شهری و توسعه پایدار شهرها بینجامد.

از ابتدای قرن ۲۱، توسعه شهرها در سراسر جهان از طرح ایده‌آل خود فاصله گرفته و با مشکلات متعددی همراه بوده است. مشکلاتی از قبیل تراکم جمعیت، آلودگی جدی هوا، پراکندگی مستمر، و توسعه نامناسب شهرها با جمعیت کم، که غالباً بیماری شهری نامیده می‌شود و اثرهای منفی بر زندگی شهروندان دارد. در مواجهه با این اثرهای منفی، مفاهیم مدیریتی برای اطمینان از ارتقای سطح کیفیت زندگی افزایش یافته است (وان - مینگ، ۲۰۱۹: ۲۷۵). مدیران و برنامه‌ریزان شهری همواره در جست‌وجوی راه‌هایی برای افزایش کیفیت زندگی شهروندانند. کیفیت زندگی در شهر تحت تأثیر تحولات مختلف اقتصادی، فرهنگی، و اجتماعی قرار دارد. امروزه، در مباحث مربوط به کیفیت زندگی، علاوه بر ابعاد اقتصادی و اجتماعی، احساسات و نگرش شهروندان نیز در سنجش این مفهوم مورد توجه قرار گرفته است که تابعی از نگرش‌های ذهنی است. اهمیت کیفیت زندگی شهری به گونه‌ای است که در مکاتب جغرافیایی و علوم اجتماعی همانند رادیکال و رفاه اجتماعی و در رویکردها و پارادایم‌های مختلف این مفهوم همواره مورد توجه بوده است. محققان برای سنجش میزان کیفیت زندگی شهری از شاخص‌های مختلفی متشکل از دو بُعد ذهنی و عینی استفاده می‌کنند (فنی و همکاران، ۱۳۹۴: ۷۶).

تحقیقات مربوط به کیفیت زندگی شهری ساکنان شهر می‌تواند پاسخ‌گوی چالش‌های بزرگ سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان شهری در خصوص رشد جمعیت شهرها، تدارک زیرساخت‌های لازم شهری، و تأمین نیازهای در حال تغییر شهروندان باشد و فرهنگ پایداری را در بین ساکنان شهر ارزیابی نماید (مارانز، ۲۰۱۵: ۴۷). این امر با توجه به افزایش جمعیت شهرها و سرعت شهرنشینی اهمیت مضاعفی به خود اختصاص می‌دهد؛ زیرا بر اساس پیش‌بینی‌های انجام‌شده، تا سال ۲۰۳۰، از هر ۱۰ نفر ۶ نفر در یک شهر زندگی خواهند کرد و تا سال ۲۰۵۰ این نسبت به ۷ نفر در هر ۱۰ نفر خواهد رسید (سیسیرلی و همکاران، ۲۰۱۹: ۲۵، ۱۷۹).

هدف اصلی طرح‌های توسعه شهری تأمین رفاه نسبی شهروندان و بهبود کیفیت زندگی شهری و رضایتمندی سکونت در محلات و مناطق شهری است. به این منظور، مدیریت شهری همیشه بر آن بوده است تا به مدد راهبردها، سیاست‌ها، و در تعامل با سایر نهادهای تأثیرگذار بر توسعه شهری به این هدف دست یابد و محیط شهری زیست‌پذیری را برای ساکنان آن برنامه‌ریزی کند (احمد آخوندی و همکاران، ۱۳۹۳: ۶). اما بررسی‌ها نشان می‌دهد بیشتر سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌ها برای ارتقای سطح کیفیت محیط و زندگی در سطح محلات و شهر از بالا به پایین و به صورت بخشی است و مطالعات جهانی ضریب همبستگی پایینی را میان ارزش‌یابی کارشناسان و خواسته ساکنان نشان می‌دهد. به عبارتی، نظر و خواسته ساکنان شهرها در مقوله کیفیت زندگی کمتر مورد توجه قرار گرفته است (حاتمی‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۷: ۵۱۴-۵۱۵). کیفیت زندگی هدف و وسیله توسعه پایدار است (دانایی و همکاران، ۱۳۹۷: ۲۲۸) و باید خواسته ذی‌نفعان اصلی - یعنی شهروندان - با استفاده از شاخص‌های سنجش کیفیت زندگی در آن لحاظ شود. درواقع، به

تصویر کشیدن تغییر شرایط کیفیت زندگی، که بیانگر رفاه افراد، اجتماعات، و محیط‌های شهری است، پتانسیل شناسایی الگوهای فضایی و روندهای پیش روی جوامع را دارد (مارتینز، ۲۰۱۹: ۷۷۷).

به منظور ارتقای کیفیت زندگی شهری، در بند یک قطعنامه اجلاس جهانی جاده ابریشم، که در سال ۱۳۹۵ در استان قزوین برگزار شد، بر سر تبادل تجارب شهرهای شرکت‌کننده در زمینه کیفیت زندگی و تنظیم فرایندهای ارتقای آن در جهت اهداف توسعه پایدار توافق شده و مدیر کل راه و شهرسازی استان قزوین بهبود شاخص‌های کیفیت زندگی را به‌عنوان اصلی‌ترین سیاست وزارت راه و شهرسازی اعلام کرده است (وبسایت همشهری استان قزوین، ۱۳۹۶). همان‌طور که پیش‌تر ذکر شد، این امر نیازمند شاخص و معیارهای ارزیابی است. شاخص و معیارهای نسبتاً جامعی که در پژوهش‌های کاربردی و برنامه‌ریزی شهری به‌طور مداوم استفاده می‌شوند و صرفاً محدود به یک پژوهش یا پژوهشگر نبوده‌اند. یکی از این شاخص‌های بین‌المللی مدل سنجش کیفیت زندگی در شهرهای اروپایی (یورو بارومتر^۱ ۴۱۹) است، که به‌طور مستمر برای نظرسنجی از شهروندان در کشورهای اروپایی استفاده می‌شود. جامعیت و نیز پرسش‌های متنوع و باز در این مدل قابلیت ساخت شاخص و معیارهای سنجش کیفیت زندگی را در قالب مقیاس و پرسش‌نامه بسته دارد. با کمی‌سازی این مدل اروپایی، امکان دستیابی به معیارهای پایای سازنده شاخص سنجش کیفیت زندگی میسر خواهد بود و البته با توجه به ادبیات پژوهش و نیز تحلیل عاملی اکتشافی ممکن است گویه‌های سازنده معیارها متفاوت از دسته‌بندی مدل اروپایی باشد و حتی برخی معیارها حذف یا ترکیب شوند. ساخت این مقیاس کمی و با معیارهای نسبتاً جدید و الزاماً پایا نوآوری این پژوهش است و در سنجش کیفیت زندگی در شهر قزوین مورد استفاده قرار می‌گیرد.

بر این اساس، پژوهش حاضر، با هدف استخراج معیارهای کیفیت زندگی شهری، اندازه‌گیری، و اولویت‌بندی کیفیت زندگی از منظر شهروندان شهر قزوین انجام شده است و در صدد پاسخ به سؤالات زیر است:

معیارهای سازنده شاخص کیفیت زندگی شهری چیست؟

عوامل سازنده معیارهای شاخص کیفیت زندگی شهری کدام‌اند؟

وضعیت کیفیت زندگی در شهر قزوین بر اساس شاخص کیفیت زندگی شهری حاصل از این پژوهش چگونه است؟ به این منظور، پس از بررسی ادبیات و پیشینه تحقیقات داخلی و خارجی در زمینه کیفیت زندگی و شناسایی ابعاد و شاخص‌های متداول سنجش آن، با توجه به تنوع متغیرها در مقیاس‌های موجود، در این پژوهش از موضوعات مورد استفاده در مدل سنجش کیفیت زندگی در شهرهای اروپایی (یورو بارومتر ۴۱۹)، به دلیل گستردگی و استفاده مستمر در سنجش نظر مردم نسبت به موضوعات شهری، الگوبرداری و برای طرحی مقیاس استفاده شده است. این مدل اروپایی شباهت زیادی به سایر تحقیقات داخلی و خارجی دارد.

در این پژوهش، تعداد سؤالات به صورت هدفمند و به میزان قابل قبول برای نظرسنجی با پرسش‌نامه اولیه طراحی می‌شود. با اصلاح سؤالات در مراحل ارزیابی روایی و تست اولیه پرسش‌نامه، شاخص ارزیابی با استفاده از تحلیل عاملی اکتشافی تدوین می‌شود. به این ترتیب، امکان استخراج معیارهای سنجش بومی و پایا با اندازه‌گیری مقدار آلفای کرونباخ مهیا می‌شود. داده‌های جمع‌آوری شده در قالب مقیاس نهایی به‌دست‌آمده با انجام دادن آزمون تی (T) تک‌نمونه‌ای تحلیل آماری می‌شود و وضعیت کیفیت زندگی در شهر قزوین و مناطق سه‌گانه آن را در تابستان سال ۱۳۹۷ به تصویر می‌کشد.

مبانی نظری

جایی که ما زندگی می‌کنیم در همه ابعاد زندگی مان اثر می‌گذارد. در سال‌های اخیر زیست‌بوم بیش از نیمی از جمعیت جهان به زندگی در شهرها تبدیل شده است (پاپاکریستوا و راساس-کاسالسا، ۲۰۱۹: ۱۹۴). شهرها نظام‌های اجتماعی-زیست‌بومی هستند و تعامل فضا و مکان را می‌توان به وسیله کیفیت زندگی تفسیر کرد (کابرا-بارونا و مرچ‌دورف، ۲۰۱۸: ۱). کیفیت زندگی از ادبیاتی غنی و همواره در حال رشد برخوردار است (استکو و همکاران، ۲۰۱۹: ۶۱۹). سازمان بهداشت جهانی کیفیت زندگی را ادراک افراد از وضعیت زندگی خود با در نظر گرفتن فرهنگ و نظام ارزشی که در آن زندگی می‌کنند تعریف می‌کند؛ به طوری که مرتبط با اهداف، انتظارات، استانداردها، و موارد مورد توجه آن‌هاست (کروکرل و همکاران، ۲۰۱۹: ۲۰۴۱). این مفهوم گسترده به شکل پیچیده‌ای متأثر از سلامت فیزیکی، وضعیت روان‌شناختی، عقاید شخصی، روابط اجتماعی افراد و روابط آن‌ها با ویژگی‌های برجسته محیطی است (وب‌سایت سازمان سلامت جهانی، ۲۰۱۸).

ماسام (۲۰۰۲) به بررسی تعاریف و راه‌های اندازه‌گیری و توصیف کیفیت زندگی پرداخته است. به‌طور کلی، می‌توان گفت کیفیت زندگی اگرچه جذابیت و معنی عام دارد، تعریف پذیرفته‌عامی ندارد. به هر حال، در بیان کلی، کیفیت زندگی به مؤلفه‌(های) کامیابی یا رضایتمندی بیشتر یا کمتر در زندگی مردم مربوط می‌شود. تعداد زیادی از محققان، همانند مک‌کال (۱۹۷۵)، مایرز (۱۹۸۷)، دیویدسن و کاتر (۱۹۹۱)، اوبرین و ایدی (۱۹۹۱)، گری‌سون و یونگ (۱۹۹۴)، دینر و ساهه (۱۹۹۷)، و تراک سرور و اتالک (۲۰۰۱)، ادبیات کیفیت زندگی را بررسی و مرور کرده‌اند و در این مورد توافق دارند که این مفهوم (کیفیت زندگی) از دو بُعد مرتبط و پیوسته تشکیل می‌شود؛ یعنی، بُعد روان‌شناختی و بُعد محیطی (لطفی، ۱۳۸۸: ۶۶-۶۹).

کیفیت زندگی عامل مؤثری در جذب سرمایه‌های انسانی و خلاق برای شهرهاست (نظم‌فر و همکاران، ۱۳۹۵: ۲۶۰) و از عدالت اجتماعی و نابرابری تأثیر می‌پذیرد (سجادیان، ۱۳۹۴: ۳۴). رفع بخشی از این نابرابری‌ها با تخصیص بهینه و عادلانه منابع کمیاب مهم‌ترین وظیفه مدیریت شهری است (مشکینی و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۵۴). این امر می‌تواند به‌وسیله کاربرد نتایج تحقیقات مرتبط با کیفیت زندگی به‌عنوان ورودی در فرایند تصمیم‌سازی و سیاست‌گذاری تحقق یابد. به بیان دیگر، چنین تحقیقاتی وسیله و ابزار تولید توصیه‌های سیاستی مناسب برای اولیای امور (مستولان) است (لطفی، ۱۳۸۸: ۶۶).

مرور نظام‌مند پژوهش‌های حوزه کیفیت زندگی و شاخص‌های مرتبط با آن، مفهوم‌سازی و ساختار روش‌شناسی آن را چنین نشان می‌دهد: (۱) سنجش کیفیت زندگی بر حسب پایه‌های مفهومی، ابعاد، معیارها، و واحدهای تحلیل تغییر کرده است؛ (۲) معیارهای اجتماعی به‌طور مستمر در این سنجش‌ها استفاده شده است؛ (۳) بیشتر ارزیابی‌ها شامل معیارهای قابلیت زندگی در محیط است؛ (۴) کیفیت زندگی می‌تواند مبتنی بر شاخص‌های کیفی یا کمی رفاه و به صورت شاخص مرکب یا ابعاد و معیارهای مجزا باشد (استکو و همکاران، ۲۰۱۹: ۶۱۹).

تاکنون مطالعات متعدد خارجی و داخلی درباره کیفیت زندگی شهری انجام شده است. تُرک‌اُقلو (۲۰۱۵) مفاهیم کیفیت زندگی و پایداری را بر اساس تحقیقات کیفیت زندگی ارزیابی و در خصوص شاخص‌های مرتبط محیطی، اقتصادی، اجتماعی، فیزیکی، و سلامت بحث کرده است تا به راهبردهای توسعه پایدار کمک کند و نشان داده است که بین شاخص‌های کیفیت زندگی و سطح موفقیت در برنامه‌ریزی و توسعه شهری رابطه مثبتی وجود دارد (ابراهیم‌زاده و همکاران، ۲۰۱۶: ۱۸۶). بیاگی و همکاران (۲۰۱۸) با استفاده از رویکرد ظرفیت ارائه‌شده توسط سن^۱ و انجام‌دادن مصاحبه ساختاریافته با ساکنان یک شهر ایتالیایی نشان دادند ادراک ساکنان نسبت به کیفیت زندگی در شهر به‌شدت از گزینه‌های قابل انتخاب مردم- یعنی دسترسی به خدمات، تخصیص شخصی زمان، و تعاملاتی که مردم از آن‌ها لذت

می‌برند. تأثیر می‌پذیرد. البته، باید توجه داشت که میزان شادی یا ناراحتی شهروندان با عواملی مانند میزان بزرگ بودن شهر نیز رابطه دارد؛ زیرا احتمالاً ساکنان شهرهای بزرگ انتظارات بیشتری دارند (اُکولسیز-کُزارین، ۲۰۱۷: ۱۵۳).

مک و همکاران (۲۰۱۸) نیز از طریق مصاحبه با ۴۰۰ نفر به چهار حوزه مؤثر بر کیفیت زندگی شهری - یعنی روابط اجتماعی - ساختاری، مناسب بودن محیطی، مناسب بودن اجزایی، و یکپارچگی اجتماعی در شهرهای هوشمند پرداخته‌اند. فاریا و همکاران (۲۰۱۸) برای فائق آمدن بر پیچیدگی ذاتی اندازه‌گیری کیفیت زندگی با تکنیک ارزیابی دسته‌بندی مکیت^۱ به ترکیب نگاشت‌شناختی و اندازه‌گیری جذابیت پرداخته‌اند. کاکلس‌گاز و همکاران (۲۰۱۸) نیز دو روش رتبه‌بندی شهرها - یعنی شاخص کیفیت زندگی^۲ و روش اینوار^۳ - را مقایسه کرده‌اند.

بررسی تحقیقات مختلف در زمینه کیفیت زندگی نشان می‌دهد از شاخص‌های ذهنی و عینی نسبتاً متنوعی برای ارزیابی استفاده شده است. اما می‌توان گفت فصل مشترک این تحقیقات از شاخص‌های نسبتاً مشابهی استفاده کرده‌اند با این تفاوت که، با توجه به اهداف و رویکردهای پژوهشی، عناوین مختلفی به این ابعاد اختصاص داده‌اند. این شاخص‌ها بر اساس اهداف اجرای پژوهش مشخص می‌شود. مثلاً، برنامه شاخص‌های شهری جهانی^۴ تابع برنامه اسکان بشر سازمان ملل متحد است که داده‌های شاخص‌های شهر جهانی را از ۲۳۲ شهر در ۱۱۳ کشور از شش منطقه از جهان جمع‌آوری کرده است (سازمان ملل متحد - هبیتات^۵، ۱۹۹۸: ۲). همچنین، مؤسسه مرسر^۶ سالانه به رتبه‌بندی شهرها بر اساس کیفیت زندگی در سطح جهانی می‌پردازد (وبسایت مرسر^۷، ۲۰۱۸). واحد اطلاعات مؤسسه اکونومیست^۸ نیز با نه عامل به بررسی کیفیت زندگی می‌پردازد و بُعد عینی و ذهنی کیفیت زندگی را به هم مرتبط می‌کند. در سال ۲۰۰۵، این پیمایش به رتبه‌بندی ۱۱۱ کشور اختصاص یافته است (وبسایت اکونومیست^۹، ۲۰۰۵).

یکی دیگر از سازمان‌هایی که به مطالعه در زمینه شهرسازی و کیفیت زندگی می‌پردازد بانک توسعه آسیایی است (وبسایت ای‌دی‌بی، ۲۰۱۸). سازمان سلامت جهانی نیز در این زمینه توجه ویژه‌ای به بخش سلامت دارد (وبسایت سازمان سلامت جهانی، ۲۰۱۸). خلیل (۲۰۱۲) تشابه شاخص‌های کیفیت زندگی را، که با عناوین مختلف در مقیاس‌های معتبر: سازمان توسعه و همکاری اقتصادی^{۱۰}، واحد اطلاعات مؤسسه اکونومیست، مؤسسه مرسر و رتبه‌بندی ملی^{۱۱} استفاده شده‌اند، به تصویر کشیده است.

مدل سنجش کیفیت زندگی در شهرهای اروپایی از جمله مقیاس‌های مورد استفاده در تحقیقات کاربردی و دانشگاهی خارجی است. وزیا - بیالوزکا (۲۰۱۶) با استفاده از بارومتر اروپایی (شماره ۳۶۶) روابط متقابل بین خصوصیات شهروندان، همسایگی، و زمینه‌های شهر و رضایت زندگی در شهر را تحلیل و میزان رضایت در ۷۹ شهر اروپایی را ارزیابی کرده است. این مقیاس اروپایی به‌طور مستمر در سال‌های ۲۰۰۴، ۲۰۰۹، ۲۰۱۲، و ۲۰۱۵ میلادی، برای سنجش نظر مردم نسبت به ۲۳ موضوع استفاده شده است (یوروبارومتر^{۱۲}، ۲۰۱۶: ۸). در این پژوهش مطابق با شکل ۱، از

1. MACBETH
2. Quality of Life Index (QLI)
3. INVAR
4. GUIP
5. UN-Habitat
6. Mercer
7. Website of Mercer
8. Economist Intelligence Unit (EIU)
9. Website of Economist
10. Organization for Economic Cooperation and Development (OECD)
11. Nation Ranking
12. Eurobarometer

شاخص‌های این مدل (به غیر از حضور غیرساکنان، کیفیت هوا، آلودگی صوتی، و تغییرات آب و هوایی) الگوبرداری و متغیر رضایت از زندگی خانوادگی به آن اضافه شده است.

در خصوص سنجش کیفیت زندگی، پژوهش‌های متعددی برای شهرهای مختلف کشور ایران انجام شده است و در اطلس کلان‌شهر تهران نیز مشاهده می‌شود. برخی از شاخص‌های سنجش در این پژوهش‌ها در جدول ۱ مشخص شده‌اند.

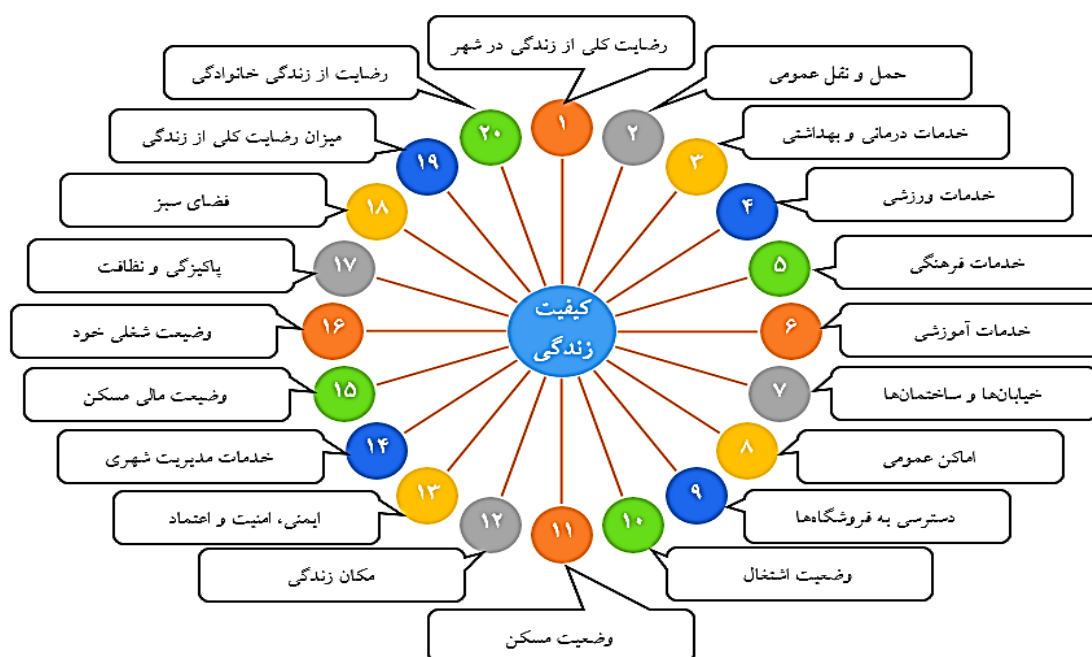
جدول ۱. برخی از شاخص‌های سنجش کیفیت زندگی در پژوهش‌های داخلی

محقق - سال	شاخص
اقاباری هیر و همکاران - ۱۳۹۶	شاخص‌های ذهنی مؤثر بر سنجش کیفیت زندگی در مناطق روستایی
پوراحمد و همکاران - ۱۳۹۶	ابعاد کالبدی، اقتصادی، اجتماعی، دسترسی، و خدمات و امنیت
حسنی‌نژاد و همکاران - ۱۳۹۵	اقتصادی (شغل)، وضعیت اقتصادی، توزیع ثروت و درآمد، هزینه‌های زندگی، قدرت خرید، امکان سرمایه‌گذاری، احساس موفقیت در شغل، آزادی در انتخاب شغل، ایجاد فرصت‌های شغلی، امور مربوط به خانه‌سازی، اجتماعی (احساس شادمانی و صمیمیت بین ساکنان محله، امنیت و آرامش، رضایت از رابطه اجتماعی، پایبندی به رسوم و سنن مثبت، سلامت اجتماعی فرهنگی محیط اطراف، احساس هدفمندی و آینده‌نگری در زندگی، و دسترسی به آگاهی و اطلاعات شهر)، خدماتی (دسترسی به بانک‌ها و دیگر مراکز مالی، بوستان‌ها، میلمان شهری، مراکز خرید کالاهای اساسی، مراکز ورزشی، هنری، تاریخی، شبکه حمل‌ونقل، مکان‌های آموزشی و سایر مراکز وابسته و خدمات شهرداری) و کالبدی - محیطی (رضایت از محله مسکونی، ساختمان مسکونی، وضعیت خیابان‌ها، وضعیت ترافیک، حمل‌ونقل عمومی، فضای سبز، و بهداشت محیط)
نقدی و بابایی - ۱۳۹۴	حمل‌ونقل و ارتباطات، شرایط اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، کالاهای اجتماعی، و محیط فیزیکی
فی و همکاران - ۱۳۹۴	مسکن، محله، امنیت، حمل‌ونقل، دسترسی به خدمات، اقتصادی، بهداشتی، همسایگی، سلامت، مدیریت شهری
نجفی‌کانی و همکاران - ۱۳۹۴	اقتصادی (وضعیت اقتصادی خانواده، درآمد، هزینه: تهیه کالاهای مصرفی، بازارهای (محلی)، امکان سرمایه‌گذاری، توزیع عادلانه ثروت و درآمد، قدرت خرید بالا، فرصت‌های شغلی، تنوع شغلی)، اجتماعی - فرهنگی (مشارکت شهروندان، آموزش شهروندی و شهروندمداری، صمیمیت بین ساکنان محله، دسترسی به آگاهی و اطلاعات، پایبندی به سنن مذهبی و ملی)، کالبدی - زیست‌محیطی (فضای سبز، سالم‌سازی محیط زیست، جمع‌آوری بهداشتی زباله و سیستم دفع فاضلاب، دفن زباله، درختکاری معابر، میلمان و منظر شهری، جدول‌کشی معابر، تمیزی هوا و کیفیت آب، سروصدای ترافیک، فضای پیاده و پیاده‌روی و بهداشت محیط زیست)، خدمات شهرداری (ایستگاه آتش‌نشانی، فضای سبز، بوستان و سالم‌سازی محیط زیست، حفاظت از مراتع و منابع طبیعی، دفع بهداشتی زباله‌ها و فاضلاب‌ها، تفکیک زباله، دفن زباله، ایجاد سیل‌بند و جمع‌آوری سیلاب، درختکاری معابر، جدول‌کشی معابر، شبکه حمل‌ونقل عمومی و میلمان شهری)، و دسترسی به خدمات و زیرساخت‌ها (مراکز خرید کالاهای اساسی، بانک‌ها و مراکز مالی، بوستان‌ها و میلمان شهری، شبکه حمل‌ونقل عمومی، مکان‌های آموزشی، مراکز ورزشی، فرهنگی، هنری، و تاریخی، مراکز بهداشتی و درمانی)
احمدآخوندی و همکاران - ۱۳۹۳	کیفیت عملکرد نمایندگان مردم و نهادهای اداری، وضعیت آزادی اجتماعی، مسکن، وضعیت اقتصادی و اشتغال، دسترسی به کاربری‌های تفریحی و ورزشی محله، تأسیسات شهری، بهداشت و درمان، کیفیت زندگی خانوادگی، امنیت، دسترسی به کاربری‌های تجاری و فرهنگی، کیفیت شبکه معابر، حمل‌ونقل عمومی، پاکیزگی محیط، وضعیت آموزش، آلاینده‌های زیست‌محیطی، کیفیت خدمات میادله‌ای، وضعیت تعلق خاطر، هزینه مسکن، وضعیت ایمنی
صفایی‌پور و احمدی - ۱۳۹۳	فاصله تا بازار اصلی شهر، مراکز درمانی و داروخانه‌ها، بانک، پزشک عمومی، اداره پلیس، سوپر مارکت، مراکز آموزشی و شاخص‌های شهرداری (میزان فعالیت ورزشی، فرهنگی، تفریحی)، محیط فیزیکی (هزینه‌های مربوط به مسکن، دسترسی به فضای سبز، وضعیت فضای سبز منطقه، جمع‌آوری زباله، آرامش صوتی، سرویس حمل‌ونقل عمومی، پیاده‌روها، امنیت، کیفیت پیاده‌روها برای معلولان و سالمندان)، محیط اقتصادی (دسترسی به مراکز آموزشی و خدماتی، مدارس، هزینه آموزش، کیفیت مراکز درمانی، هزینه‌های درمان، کیفیت امکانات ورزشی، هزینه‌های ورزشی، هزینه‌ها و درآمد خانوار خود، مسافرت‌های سالانه همراه خانواده، پس‌انداز خانواده، رضایت از شغل و محیط اجتماعی (روابط اجتماعی و محله‌ای، مشارکت مردم محله، امنیت اجتماعی منطقه، وضعیت سلامت، امید به آینده، قابل اعتماد بودن مردم شهر، رضایت از موفقیت‌های زندگی)
عنابستانی و عنابستانی - ۱۳۹۱	مدیریت شهری (تأسیسات و تجهیزات شهری، شبکه معابر، خدمات شهری) و بُعد عینی کیفیت زندگی (مراکز بهداشتی، جمع‌آوری و دفع آب‌های سطحی، کیفیت بهداشت شبکه معابر، کیفیت مسیرهای عابر پیاده، نظافت و پاکیزگی محیط شهری، کیفیت آب آشامیدنی و ...) و بُعد ذهنی کیفیت زندگی (ایجاد و گسترش نهادهای محلی جدید، تقویت نهادهای محلی موجود، احساس امنیت فردی، امید به آینده، توانایی تأمین نیازهای اساسی خانوار، رضایت از زندگی، احساس تعلق به اجتماع، تمایل به ماندن در شهر جدید، رضایت از موقعیت اجتماعی و ...)
رفعیان و همکاران - ۱۳۹۰	کالبدی - فضایی (فضاهای و بناها، سازمان دسترسی و راه‌ها، فضاهای عمومی و سبز)، عملکردی - ساختاری (خدمات رفاه اجتماعی، تفریحی، تجاری، دسترسی، و حمل‌ونقل) و اجتماعی - فرهنگی (روند زندگی، سلامت محیط، هزینه‌های نگهداری و مراقبت، مردم و روابط اجتماعی و احساس تعلق به مکان)
قالیباف و همکاران - ۱۳۹۰	محیط فیزیکی (مقررات ساخت‌وساز، تنوع مسکن، نواحی سبز و نواحی بازآفرینی، زیرساخت‌ها و خدمات)، اقتصادی (هزینه زندگی و فرصت‌های شغلی)، اجتماعی (وسعت و نرخ خدمات آموزشی، میزان و نرخ خدمات سلامت، فعالیت‌های فرهنگی و سرگرمی و امنیت)، و کیفیت حمل‌ونقل (توانایی ارتباطات، حمل‌ونقل عمومی و ترافیک)
رضوانی و همکاران - ۱۳۸۸	محیط فیزیکی (رضایت از محله، مسکن، فضای سبز و پارک‌ها، جمع‌آوری و دفع زباله، حمل‌ونقل عمومی، خیابان‌ها، کیفیت آب، ترافیک، آرامش و سکون)، محیط اقتصادی (رضایت از فرصت‌های شغلی، وضعیت اقتصادی، توزیع درآمد و ثروت، امکانات آموزشی، بهداشتی و تفریحی)، و محیط اجتماعی (رضایت از احساس امنیت فردی، وضعیت سلامت، خشونت، احساس تعلق، روابط با همسایه‌ها، قابل اعتماد بودن مردم شهر، امید به آینده، رضایت از موفقیت‌های زندگی)
سعیدی رضوانی و حاجی‌نوروزی - بی‌تا	کیفیت ارتباطات حمل‌ونقل، معیار کالبدی و معیار اجتماعی و زیرمعیاری آن‌ها

پژوهش‌های مندرج در جدول ۱ نشان می‌دهد: پژوهشگران داخلی عمدتاً ابعادی از کیفیت زندگی را انتخاب کرده‌اند و هیچ‌کدام نسبت به بومی‌سازی یک مدل کاربردی، جامع، و بین‌المللی اقدام نکرده‌اند. البته، نجفی‌کانی و همکاران (۱۳۹۴)

از مدلی با تمرکز بر سلامت بهره برده، ولی روش بررسی روایی و چگونگی تعیین پایایی پرسش‌نامه خود را گزارش نکرده‌اند. به نظر می‌رسد در موارد متعددی همچون پژوهش نقدی و بابایی (۱۳۹۴)، حسنی‌نژاد و همکاران (۱۳۹۵)، سنجش روایی پرسش‌نامه‌ها، فاقد بررسی روایی سازه است و متأسفانه در مواردی نیز حتی پایایی پژوهش گزارش نشده است. برای نمونه، فنی و همکاران (۱۳۹۴)، صفایی‌پور و احمدی (۱۳۹۳)، و قالیباف و همکاران (۱۳۹۰) روش ارزیابی روایی پرسش‌نامه و میزان پایایی ابزار پژوهش را گزارش نکرده‌اند. اگرچه احمدآخوندی و همکاران (۱۳۹۳) نیز به طراحی شاخص سنجش پرداخته‌اند؛ اما با وجود نظرسنجی از ۱۲۰۰۰ نفر از شهروندان پایایی مقیاس سنجش را گزارش نکرده‌اند. رضوانی و همکاران (۱۳۸۸) میزان پایایی کل پرسش‌نامه خود را بر حسب آلفای کرونباخ ۰/۹۱ محاسبه کرده‌اند، ولی پایایی معیارهای حاصل از گویه‌های پرسش‌نامه را گزارش نکرده‌اند. بنابراین، نمی‌توان معیارهای مورد استفاده در این پژوهش‌ها را پایا و قابل تعمیم فرض کرد. از سوی دیگر، تعداد پرسش‌های برخی از پژوهش‌ها همچون احمدآخوندی و همکاران (۱۳۹۳) برابر با ۹۱ پرسش گزارش شده است و به نظر می‌رسد نیازمند کاستن و محدودکردن آن‌ها به سؤالات مهم‌تر است.

از این روی، پژوهش حاضر مطابق با شکل ۱، با بهره‌بردن از موضوعات کلی و سؤالات باز یک مقیاس جامع و بین‌المللی، که توسط اتحادیه اروپا در نظرسنجی‌های مستمر مورد استفاده قرار می‌گیرد، به طراحی شاخصی با معیارهایی پایا و متغیرهای محدودتر در قالب پرسش‌نامه بسته پرداخته است، که نوآوری این پژوهش محسوب می‌شود. از سوی دیگر، با به‌کاربردن مقیاس حاصل از پژوهش سنجش کیفیت زندگی در شهر قزوین در محدوده جغرافیایی وسیع‌تری؛ یعنی مناطق سه‌گانه شهر قزوین در مقایسه با پژوهش‌های پیشین مربوط به شهر قزوین همچون پژوهش سعیدی رضوانی و حاجی نوروزی (بی‌تا)، که محدود به بافت فرسوده محله سپه قزوین بود، انجام شده است. از نظر زمانی نیز این پژوهش پس از تحریم مجدد کشور ایران توسط ایالات متحده آمریکا در سال ۱۳۹۷ انجام شده و به‌طور ضمنی میزان نارضایتی اقتصادی شهروندان را در قالب یکی از معیارهای شاخص کیفیت زندگی شهری نشان می‌دهد.

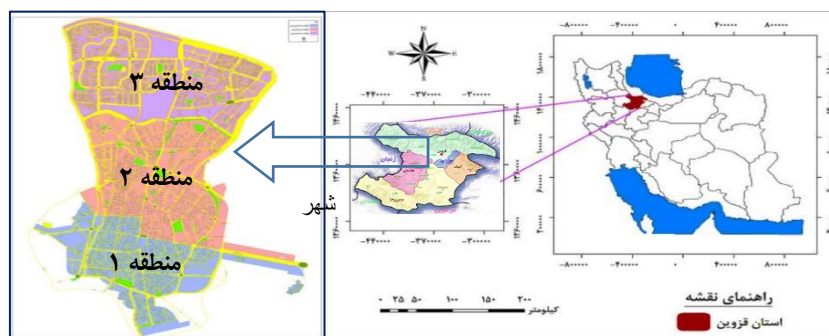

شکل ۱. موضوعات مورد سنجش در پژوهش

روش پژوهش

تحقیق حاضر از نظر هدف کاربردی است و از نظر ماهیت و روش تحقیق توصیفی-پیمایشی است و از ابزار پرسش‌نامه برای جمع‌آوری داده‌های آن استفاده شده است. نظرسنجی از جامعه آماری یعنی ساکنان مناطق شهری شهر قزوین با تقسیم‌بندی شهر به مناطق مختلف شمال، جنوب، مرکز، شرق، و غرب به صورت نمونه‌گیری تصادفی در دسترس انجام شد. با توجه به تعداد اعضای جامعه آماری، بر اساس جدول کرجسی و مورگان^۱ و نیز کوهن^۲، تعداد نمونه پیشنهادی برای جامعه مورد نظر برابر با ۳۸۴ است. به نظر راسکو^۳، حجم نمونه‌های بیشتر از ۳۰ و کمتر از ۵۰۰ برای بیشتر پژوهش‌ها مناسب است (سکاران، ۱۳۹۰: ۳۳۳-۳۳۴). میزان حجم نمونه آماری بر اساس فرمول کوکران^۴ و در سطح اطمینان ۰/۹۵ درصد و میزان خطای ۰/۰۵ نیز برابر با ۳۸۴ نمونه محاسبه شد. در این پژوهش از ۴۲۰ پرسش‌نامه جمع‌آوری شده ۳۹۳ پرسش‌نامه تحلیل شد.

این پژوهش در تابستان سال ۱۳۹۷، مطابق با محدوده جغرافیایی شکل ۲، در شهر قزوین انجام شده است. شهر قزوین، به‌عنوان مرکز استان قزوین، پایتخت خوش‌نویسی ایران اسلامی است و از آداب و رسوم و فرهنگ دیرینه‌ای برخوردار است. این شهر دارای مراکز فرهنگی، دانشگاه‌های بزرگ دولتی و آزاد، مراکز بهداشت و درمان و امکانات شهری متعددی است (وبسایت شهرداری قزوین). بر اساس سرشماری سال ۱۳۹۵، شهر قزوین دارای ۵۹۶۹۳۲ نفر جمعیت (حدود ۴۶/۹ درصد از استان قزوین) است و تعداد ۴۷۷۸۱۳ نفر آن در مناطق شهری زندگی می‌کنند؛ به طوری که تقریباً ۵۱ درصد را مردها و ۴۹ درصد را زن‌ها تشکیل می‌دهند (وبسایت مرکز آمار ایران).

شکل ۲. موقعیت جغرافیایی پژوهش

به‌منظور اعتبارسنجی پژوهش (در بخش بعدی)، روش‌های متعددی برای تعیین روایی و پایایی ابزار سنجش (پرسش‌نامه در این پژوهش) وجود دارد. مهم‌ترین روش‌های تعیین روایی عبارت‌اند از: روایی منطقی، وابسته به معیار و سازه (مؤمنی و فعال‌قیومی، ۱۳۸۹: ۲۰۶-۲۱۳) که در این پژوهش بررسی شدند. تعیین وضعیت پایایی کل پرسش‌نامه و همچنین هر یک از شاخص‌ها بر اساس ضریب آلفای کرونباخ^۵ انجام گرفت. مقدار این ضریب برای کل پرسش‌نامه برابر با ۰/۹۲ حاصل شد. پژوهش حاضر، ضمن ارزیابی کیفیت زندگی، با استفاده از آزمون T، به ساخت شاخص سنجش نیز پرداخته است.

1. Krejcie and Morgan
2. Cohen
3. Roscoe
4. Cochran
5. Coefficient alpha (Cronbach)

بحث و یافته‌ها

یافته‌های پژوهش حاضر در سه بخش- بررسی جمعیت‌شناختی، اعتبارسنجی پژوهش، و وضعیت کیفیت زندگی- در شهر قزوین ارائه می‌شود.

بررسی جمعیت‌شناختی

در نظرسنجی این پژوهش، ۲۰۸ مرد و ۱۷۷ زن شرکت کرده و ۵ نفر جنسیت خود را در پرسش‌نامه اعلام نکرده‌اند. توزیع سنی پاسخ‌دهندگان بر حسب مدت اقامت در شهر در جدول ۲ نشان داده شده است.

جدول ۲. توزیع پاسخ‌دهندگان بر حسب سن و مدت اقامت در شهر

مجموع	سن (سال)					اقامت (سال)
	۴۲ و بیشتر	۳۴-۴۲	۲۶-۳۴	۱۸-۲۶	کمتر از ۱۸	
۱۲	۲	۱	۴	۵		کمتر از ۲
۲۹		۷	۷	۱۲	۳	۲-۷
۳۷	۱	۸	۱۴	۱۲	۲	۷-۱۲
۲۸	۶	۶	۵	۶	۵	۱۲-۱۷
۲۶۸	۵۹	۵۳	۵۴	۸۵	۱۷	۱۷ و بیشتر
۳۷۴	۶۸	۷۵	۸۴	۱۲۰	۲۷	کل

مطابق با جدول ۲، حدود ۵۵ درصد از پاسخ‌دهندگان در بازه سنی ۱۸ تا ۳۴ قرار دارند و حدود ۷۲ درصد؛ یعنی ۲۶۸ نفر از این افراد ۱۷ سال و بیشتر در شهر قزوین زندگی کرده‌اند. همچنین، در این نظرسنجی، بیشترین پاسخ‌دهندگان، یعنی حدود ۳۶ درصد، دارای مدرک کارشناسی بودند و در مجموع افراد در حال تحصیل یا بیکار تقریباً ۳۳ درصد پاسخ‌دهندگان را تشکیل داده‌اند. از نظر وضعیت درآمد ماهانه، تقریباً ۲۸ درصد پاسخ‌دهندگان کمتر از ۱/۵ میلیون تومان، ۳۴ درصد ۱/۵ تا ۲/۵ میلیون تومان، حدود ۲۴ درصد افراد درآمدی در بازه ۲/۵ تا ۴/۵ میلیون تومان و ۱۳ درصد ۴/۵ تا ۷ میلیون تومان و بیشتر را اعلام کرده‌اند. شایان ذکر است حدود ۷۰ درصد افراد دارای مسکن‌اند.

اعتبارسنجی پژوهش

در این پژوهش، پژوهشگر از برخی سؤالات کلی و شاخص‌های مدل بارومتر اروپایی برای طراحی پرسش‌نامه جدیدی با ۱۶ عامل استفاده کرد و اصالت را بر تقسیم‌بندی مدل بارومتر اروپایی بنا نهاد. پس از تنظیم اولیه پرسش‌نامه، روایی منطقی مقیاس سنجش توسط استاد (همکار پژوهشگر) و برخی محققان بررسی شد. سپس، برای اطمینان از روایی وابسته به معیار و مشخص‌بودن منظور سؤالات از منظر پاسخ‌دهندگان، مصاحبه‌هایی با نمونه‌های اولیه جامعه آماری انجام گرفت و نسبت به اعمال اصلاحات و تست اولیه پرسش‌نامه اقدام شد. با جمع‌آوری و تحلیل ۳۹۳ پرسش‌نامه در نرم‌افزار آماری SPSS، مقدار شاخص KMO^۱ پس از حذف مرحله‌ای سؤالات با مقدار اشتراکی کمتر از ۰/۵ برابر با ۰/۸۶۹ (نزدیک به یک) محاسبه و روایی سازه به روش تحلیل عاملی (مؤمنی و فعال‌قیومی، ۱۳۸۹: ۲۰۷، ۲۷۱) نیز محرز شد و لذا تعداد نمونه (پاسخ‌دهندگان) برای تحلیل عاملی کافی گشت. همچنین، مقدار Sig آزمون بارنتلت برابر با ۰،۰۰۰ یعنی کوچک‌تر از ۵ درصد به‌دست آمد. بنابراین، تحلیل عاملی برای شناسایی ساختار مدل عاملی مناسب شد.

در این پژوهش، برای استخراج عامل‌ها از تحلیل عاملی اکتشافی به روش تجزیه و تحلیل مؤلفه‌های اصلی استفاده شد. با توجه به اینکه طیف پنج‌گزینه‌ای پرسش‌نامه از نوع رتبه‌ای بود، تحلیل اطلاعات مطابق با طیف پنج‌گزینه‌ای لیکرت صورت گرفت. در این تحلیل پرسش‌ها با کد ۳۴، ۱۸، ۲، ۴، و ۳۹ به ترتیب با مقدار اشتراک استخراجی ۰/۴۰۲، ۰/۴۶۷، ۰/۴۵۹، ۰/۴۸۷، و ۰/۴۹۵- به صورت مرحله‌ای حذف و مقدار اشتراک استخراجی پرسش‌های باقی‌مانده بالاتر از ۰/۵ گشت. همچنین، ۸ عامل برای پرسش‌ها (متغیرها) شناسایی شد، که مقدار چرخش یافته آن‌ها به روش واریمکس ۶۳/۱ درصد از تغییرپذیری (واریانس) متغیرها را توضیح می‌داد. بر اساس بار عاملی ماتریس چرخیده شده اجزا و نیز ادبیات تحقیق، شاخص‌ها و سؤالات در این عوامل قرار گرفتند. در جدول ۳ نام‌گذاری عامل‌های استخراجی (توسط پژوهشگر)، شاخص‌های سازنده (مربوط به مدل بارومتر اروپایی)، کد پرسش‌ها، و بار عاملی آن‌ها (اعداد داخل پرانتز) مشخص شده است.

مطابق با جدول ۳، بخشی از سؤالات شاخص وضعیت فردی، که مربوط به رضایت از زندگی بود، همراه شاخص رضایت از زندگی در شهر در عامل اول با نام «رضایت از زندگی» و بخش دیگر آن، که مربوط به وضعیت اشتغال و مالی مسکن فرد بود، همراه شاخص‌های وضعیت اشتغال و مسکن در عامل دوم با نام «وضعیت اقتصادی» قرار گرفت. شاخص‌های وضعیت خیابان‌ها و ساختمان‌ها، اماکن عمومی، فضای سبز، و وضعیت دسترسی به فروشگاه‌ها، با توجه به ویژگی مشترک فیزیکی‌شان، عامل سوم؛ یعنی، «کالبد شهری» را ساختند. شاخص‌های خدمات ورزشی، فرهنگی، و آموزشی در دسته جدیدی با نام «خدمات آموزشی و رفاهی» قرار گرفتند و سایر عامل‌ها به صورت تک‌شاخصی و هم‌نام آن‌ها ثبت شد.

شایان ذکر است در مرحله تحلیل عاملی با حذف شدن هر دو پرسش سازنده شاخص «حمل و نقل عمومی» این شاخص در هیچ یک از عوامل قرار نگرفت. به نظر پژوهشگران، این شاخص می‌توانست سازنده عامل نهم باشد. در جدول ۳، سایر سؤالات حذف شده از شاخص‌ها با قراردادن علامت «-» به جای مقدار بار عاملی آن پرسش در داخل پرانتز مشخص شده‌اند. باید توجه داشت که نمره عامل‌ها باید بیشتر از ۰/۴ باشد (مؤمنی و فعال قیومی، ۱۳۸۹: ۱۹۲). این امر با توجه به اینکه همه بارهای عاملی پرسش‌ها بیش از ۰/۴ حاصل شد، به‌طور مسلم محرز گردید.

جدول ۳. عامل‌ها، شاخص‌های سازنده، و پایایی عوامل

ش. عامل اکتشافی	شاخص‌ها و بار عاملی	آلفای کرونباخ
۱ رضایت از زندگی	زندگی در شهر: ۱(۰/۶۶)، ۱۷(۰/۶۵) و وضعیت فردی - زندگی: ۱۵(۰/۶۹)، ۳۰(۰/۷۲)، ۳۱(۰/۷۳)	۰/۸۱
۲ وضعیت اقتصادی	اشتغال: ۷(۰/۷۴)، ۲۳(۰/۷۸) و مسکن: ۸(۰/۶۸)، ۲۴(۰/۷۰) و وضعیت فردی - اقتصادی: ۱۶(۰/۴۳)، ۳۹(-)	۰/۷۶
۳ کالبد شهری	خیابان‌ها و ساختمان‌ها: ۴(-)، ۲۱(۰/۵۹) و اماکن عمومی: ۵(۰/۵۳)، ۴۵(۰/۶۴) و فضای سبز: ۱۴(۰/۶۰)، ۴۴(۰/۷۲) و دسترسی به فروشگاه‌ها: ۶(۰/۴۳)، ۲۲(۰/۶۵)	۰/۷۸
۴ خدمات آموزشی و رفاهی	ورزشی: ۱۹(۰/۵۵)، ۳۳(۰/۵۸) و فرهنگی: ۲۰(۰/۷۲)، ۴۰(۰/۶۷) و آموزشی: ۳۴(-)، ۴۱(۰/۴۴)	۰/۸۰
۵ ایمنی، امنیت و اعتماد	ایمنی، امنیت و اعتماد: ۱۰(۰/۶۹)، ۲۵(۰/۵۱)، ۳۶(۰/۷۵)	۰/۶۸
۶ خدمات درمانی و بهداشتی	خدمات درمانی و بهداشتی: ۳(۰/۶۸)، ۳۲(۰/۵۳)	۰/۵۵
۷ خدمات مدیریت شهری	خدمات مدیریت شهری: ۱۱(۰/۷۶)، ۲۶(۰/۵۵)، ۴۲(۰/۵۹)	۰/۶۴
۸ پاکیزگی و نظافت	پاکیزگی و نظافت: ۲۸(۰/۷۵)، ۳۷(۰/۷۲)	۰/۷۲

بررسی پایایی پرسش‌نامه محقق ساخته بر اساس مقدار آلفای کرونباخ انجام گرفت. مقدار این ضریب برای کل پرسش‌نامه برابر با ۰/۹۲ حاصل شد. پایایی عوامل سازنده پرسش‌نامه نیز مطابق با ستون سمت چپ جدول ۳، محاسبه شد. مطابق با جدول ۳، عوامل ۱، ۲، ۳، ۴، و ۸ پایا هستند و عامل ۵ در مرز پایایی قرار دارد و در ادامه پژوهش مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرند. عوامل ۶ و ۷ ناپایا و حذف شدند.

وضعیت کیفیت زندگی در شهر قزوین

در این پژوهش برای تحلیل سؤالات پرسش‌نامه از طیف پنج‌گزینه‌ای (کاملاً راضی = ۵، راضی = ۴، فرقی ندارد = ۳، ناراضی = ۲، و کاملاً ناراضی = ۱) استفاده شد. به منظور تعیین فاصله میانگین متغیرها از آزمون T تک‌نمونه‌ای استفاده شد. ابتدا نرمال بودن جامعه مورد نظر با استفاده از آزمون کولموگوروف-اسمیرنوف^۱ (KS) بررسی و مقدار Sig و K-S Z به ترتیب برابر با ۰/۵۵۸ و ۰/۷۹۱ حاصل شد. با توجه به اینکه مقدار Sig در این آزمون بیشتر از ۰/۰۵ است، فرض جامعه نرمال صحیح و روش‌های پارامتریک قابل استفاده است. نتایج آزمون T در جدول ۴ نشان می‌دهد که مقدار Sig برابر با ۰/۰۰۰ است و فرض صفر- یعنی برابر بودن میانگین کیفیت زندگی در جامعه با مقدار ۳- رد می‌شود. با توجه به مثبت بودن مقادیر پایین و بالای تفاوت در سطح ۹۵ درصد اطمینان، امتیاز میانگین کل برابر با ۳/۱۱۷ محاسبه شد که بیانگر رضایت کلی از کیفیت زندگی در شهر قزوین است. به عبارت دیگر، می‌توان گفت ساکنان شهر قزوین کیفیت زندگی مثبت و بسیار کمی برای شهر خود قائل‌اند. میزان رضایت از عوامل کیفیت زندگی در قزوین به تفکیک مناطق سه‌گانه شهر نیز در جدول ۵ ارائه شده است.

جدول ۴. نتایج آزمون T برای امتیاز معیارهای سنجش کیفیت زندگی در شهر قزوین

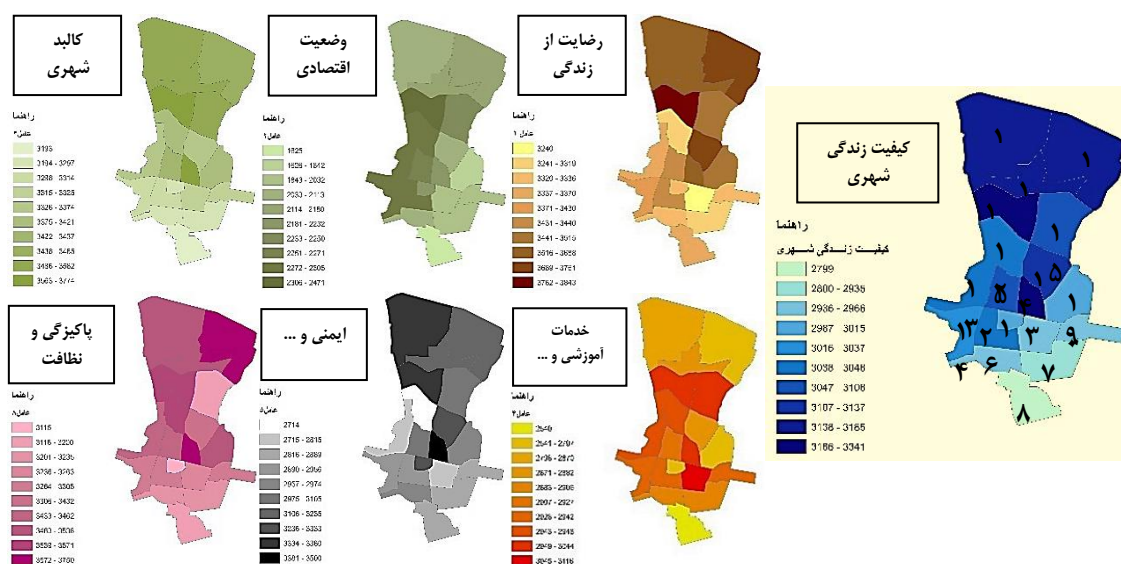
عامل	میانگین	انحراف معیار استاندارد	t	درجه آزادی	سطح معناداری	تفاوت میانگین	تفاوت در سطح ۹۵٪ فاصله اطمینان
							پایین بالا
۱	۳/۶۰۴	۰/۸۰۹	۱۴/۷۹۴	۳۹۲	۰/۰۰۰	۰/۶۰۴	۰/۵۲۴ - ۰/۶۸۴
۲	۲/۱۶۵	۰/۸۰۶	-۲۰/۵۲۴	۳۹۲	۰/۰۰۰	-۰/۸۳۴	-۰/۹۱۵ - ۰/۷۵۵
۳	۳/۴۸۰	۰/۷۰۰	۱۳/۵۹۳	۳۹۲	۰/۰۰۰	۰/۴۸۰	۰/۴۱۱ - ۰/۵۵۰
۴	۲/۸۷۷	۰/۸۴۳	-۲/۸۹۰	۳۹۲	۰/۰۰۴	-۰/۱۲۳	-۰/۲۰۷ - ۰/۰۴۰
۵	۳/۱۷۷	۰/۸۹۹	۳/۸۹۹	۳۹۲	۰/۰۰۰	۰/۱۷۷	۰/۰۸۸ - ۰/۲۶۶
۸	۳/۴۸۶	۰/۹۴۲	۱۰/۲۱۱	۳۹۱	۰/۰۰۰	۰/۴۸۶	۰/۳۹۲ - ۰/۵۸۰
کل	۳/۱۱۷	۰/۵۷۲	۴/۰۵۴	۳۹۲	۰/۰۰۰	۰/۱۱۷	۰/۰۶۰ - ۰/۱۷۴

جدول ۵. امتیاز معیارهای سنجش کیفیت زندگی در شهر قزوین به تفکیک منطقه

ش. معیار	۱م	۲م	۳م	م	کل
۱ رضایت از زندگی	۳/۲۶۲	۳/۵۸۹	۳/۷۱۶	۳/۶۱۱	۳/۶۰۴
۲ وضعیت اقتصادی	۲/۰۳۳	۲/۲۵۹	۲/۱۳۵	۲/۱۹۲	۲/۱۶۵
۳ کالبد شهری	۳/۳۱۶	۳/۵۱۸	۳/۵۱۳	۳/۴۹۵	۳/۴۸۰
۴ خدمات آموزشی و رفاهی	۲/۸۴۸	۲/۹۹۹	۲/۸۲۱	۲/۷۸۱	۲/۸۷۷
۵ ایمنی، امنیت، و اعتماد	۳/۰۳۴	۳/۱۳۲	۳/۲۵۲	۳/۲۴۲	۳/۱۷۷
۸ پاکیزگی و نظافت	۳/۲۷۳	۳/۴۲۸	۳/۵۹۹	۳/۵۵۹	۳/۴۸۶
- کل	۲/۹۷۱	۳/۱۵۶	۳/۱۴۵	۳/۱۲۲	۳/۱۱۷

مطابق با جدول ۵، به‌طور کلی بیشترین اعلام رضایت مربوط به معیارهای رضایت از زندگی و پاکیزگی و نظافت به‌ترتیب با ۳/۶۰۴ و ۳/۴۸۶ امتیاز و بیشترین نارضایتی مربوط به معیارهای وضعیت اقتصادی و خدمات آموزشی و رفاهی به‌ترتیب با امتیاز ۲/۱۶۵ و ۲/۸۷۷ است. با توجه به اینکه بخشی از نظرسنجی در اماکن عمومی مانند پارک، بیمارستان، زیارتگاه، فرهنگسرا، و بازار نیز صورت گرفته است، مطابق با شواهد میدانی، محل زندگی افراد الزاماً با محل اماکن عمومی یکسان نبود. بنابراین، پژوهشگر بر اساس نام محله و خیابان محل زندگی پاسخ‌دهندگان به تعیین محل زندگی افراد اقدام کرد. در صورت درج‌نشدن پاسخ این پرسش، مطابق با جدول ۵، منطقه زندگی نامشخص «م ن» فرض شده است. بر این اساس، منطقه ۲ با امتیاز ۳/۱۵۶ و منطقه ۳ با امتیاز ۳/۱۴۵ میزان رضایت اندک و منطقه ۱ با امتیاز ۲/۹۷۱ میزان بی‌تفاوتی از زندگی شهری در شهر قزوین را نشان می‌دهند.

در این پژوهش، از تعداد ۳۹۳ پرسش‌نامه، تقریباً ۱۶/۳ درصد مربوط به منطقه ۱، ۳۲/۱ درصد مربوط به منطقه ۲ و ۳۸/۷ درصد مربوط به منطقه ۳ شهر قزوین و در ۱۳ درصد موارد منطقه نامشخص (م ن) بود. میانگین معیارهای کیفیت زندگی در شهر قزوین به تفکیک ناحیه در شکل ۳ برآورد شده است. در این شکل، برای از بین بردن اعشار در راهنمای نقشه، امتیاز عوامل در ۱۰۰۰ ضرب شده است.

شکل ۳. وضعیت معیارهای کیفیت زندگی در شهر قزوین به تفکیک ناحیه

نتیجه‌گیری

این پژوهش به دلیل جایگاه ویژه کیفیت زندگی شهری در مدیریت و برنامه‌ریزی شهری به طراحی مقیاس و سنجش کیفیت زندگی شهری در قزوین اختصاص یافت. نتایج تحلیل عاملی اکتشافی حاکی از قرارگرفتن پرسش‌های محقق ساخته در هشت دسته با عناوین (۱) رضایت از زندگی، (۲) وضعیت اقتصادی، (۳) کالبد شهری، (۴) خدمات آموزشی و رفاهی، (۵) ایمنی، امنیت، و اعتماد، (۶) خدمات درمانی و بهداشتی، (۷) خدمات مدیریت شهری، و (۸) پاکیزگی و نظافت است. در بررسی پایایی، مشخص شد عوامل ۱، ۲، ۳، ۴، و ۸ پایا و عامل ۵ در مرز پایایی و عوامل ۶ و ۷ ناپایا هستند. شاخص حاصل از این پژوهش همانند شاخص واحد اطلاعات مؤسسه اکونومیست شامل ابعاد عینی و ذهنی است؛ ولی از تعداد معیار پایایی کمتری بهره برده است. این معیارها همچون پژوهش بیاگی و همکاران (۲۰۱۸) تأثیر دسترسی

به خدمات را در معیارهای سازنده کیفیت زندگی نشان می‌دهد و با فاکتورهای پژوهش ترک‌اُقلو (۲۰۱۵) همخوانی دارد؛ هرچند فاقد معیار «سلامت» است.

در مقایسه با پژوهش‌های داخلی، نتایج این پژوهش شباهت زیادی با ابعاد مورد سنجش توسط پوراحمد و همکاران (۱۳۹۶) دارد و ابعاد کالبدی و دسترسی را در قالب معیار «کالبدی» ارائه کرده است. در این پژوهش متغیر «حمل و نقل عمومی» در مرحله تحلیل عاملی حذف شد؛ در صورتی که در پژوهش‌های داخلی (احمد آخوندی و همکاران، ۱۳۹۳؛ حسنی نژاد و همکاران، ۱۳۹۵؛ نقدی، ۱۳۹۴؛ فنی و همکاران، ۱۳۹۴؛ صفایی‌پور و احمدی، ۱۳۹۳) مشاهده می‌شود. هرچند پژوهش‌های مذکور پایایی این متغیر را گزارش نکرده‌اند، پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های بعدی و البته با بیش از دو گویه (سنجه) مجدداً طراحی شود. در واقع، کاهش تعداد سؤالات و دسته‌بندی کردن متغیرهای ارزیابی به منظور طراحی مقیاس بومی سنجش کیفیت زندگی شهری با الگوبرداری از سؤالات و شاخص‌های کلی مدل سنجش کیفیت زندگی در شهرهای اروپایی (بارومتر) از جمله نوآوری‌های این پژوهش است و با توجه به ارتباط آماری معیارهای سنجش دسته‌بندی جدیدی با متغیرهای محدودتر حاصل شده است.

در این پژوهش، علاوه بر بررسی پایایی کل پرسش‌نامه، پایایی تک‌تک معیارهای سنجش انجام شده است؛ حال آنکه در مدل اروپایی صرفاً یک نظرسنجی کلی انجام می‌شود. همچنین، در مقایسه با مدل سنجش کیفیت زندگی در کلان‌شهر تهران (احمد آخوندی و همکاران، ۱۳۹۳)، علاوه بر سنجش کیفیت زندگی ساکنان، ضمن بهره‌بردن از تعداد سؤالات کمتر، بررسی پایایی عوامل نیز انجام شده و بر اعتبار علمی نتایج افزوده است. این پژوهش بسیار جامع‌تر از سنجش کیفیت زندگی شهری در بافت فرسوده محله سپه شهر قزوین (سعیدی رضوانی و حاجی‌نوروزی، بی‌تا) واقع در منطقه ۱ شهر قزوین انجام شده و مناطق ۱، ۲، و ۳ این شهر را پوشش داده است.

نتایج نظرسنجی نشان می‌دهد معیار رضایت از زندگی با عوامل رضایت از زندگی در شهر و وضعیت زندگی فردی، معیار پاکیزگی و نظافت، معیار کالبد شهری با عوامل وضعیت خیابان‌ها و ساختمان‌ها، اماکن عمومی، فضای سبز و دسترسی به فروشگاه‌ها و معیار ایمنی، امنیت، و اعتماد به ترتیب معیارهایی هستند که امتیاز مثبت رضایت کلی را کسب کرده‌اند. میزان امتیاز منفی رضایت (نارضایتی) کلی به ترتیب مربوط به معیار وضعیت اقتصادی با عوامل وضعیت اشتغال، مسکن و وضعیت اقتصاد فردی و معیار خدمات آموزشی و رفاهی با عوامل وضعیت خدمات آموزشی، ورزشی، فرهنگی است.

به طور کلی، با توجه به بازه سنجش رضایت- یعنی ۵ تا ۱، میزان رضایت کلی از زندگی در شهر قزوین مثبت و بسیار اندک است؛ به طوری که کیفیت زندگی در مناطق ۲ و ۳ بسیار اندک و متأسفانه در منطقه ۱ شهری منفی است.

این رتبه‌بندی با مشاهدات میدانی پژوهشگر و مصاحبه با پاسخ‌دهندگان در حین نظرسنجی مطابقت دارد. منطقه ۱ شهر قزوین منطقه قدیمی و پُرفرت‌وآمد شهر و محل استقرار بازارها و اماکن مذهبی و سنتی است و بافتی قدیمی دارد. همچنین، وضعیت اقتصادی ساکنان بخش جنوبی این منطقه نسبتاً ضعیف است. این بخش از شهر نیازمند ارتقای امکانات بهداشتی، رفاهی، و فضای سبز است. ساکنان مناطق ۲ و ۳ از نظر کیفیت زندگی بهتر و از وضعیت نسبتاً مشابهی برخوردارند و هر دو نیازمند بهبود خدمات آموزشی و رفاهی‌اند. موضوع نارضایتی اقتصادی نیز با توجه به وضعیت کلی اقتصاد کشور و به طور اخص کمبود اشتغال، افزایش قیمت و اجاره مسکن، و افزایش قیمت اقلام مصرفی هم‌زمان با تحریم مجدد کشور ایران توسط ایالات متحده آمریکا در سال ۱۳۹۷ تقریباً در همه مناطق شهری مطرح شده است.

تحقیقات آتی می‌تواند به طراحی مجدد معیارهای حذف‌شده در مراحل بررسی روایی و پایایی پژوهش حاضر اختصاص یابد و مدل سنجش این پژوهش را اصلاح و تکمیل نماید. همچنین، می‌توان به سنجش ابعاد و تأثیر این

عوامل بر یکدیگر و اولویت‌بندی آن‌ها در برنامه‌ریزی شهری پرداخت. ایجاد یک مدل واحد برای سنجش کیفیت زندگی در شهرهای کشور جمهوری اسلامی ایران نیز پیشنهاد می‌شود تا به نیازسنجی خدمات شهری، رتبه‌بندی شهرها، و ارزیابی عملکرد مدیریت شهری کمک نماید. همچنین، پیشنهاد می‌شود در تحقیقات بعدی پژوهشگران پا را فراتر از سنجش وضع موجود گذارند و با آینده‌پژوهی در مفهوم در حال رشد کیفیت زندگی شهری، ابعاد مورد انتظار شهروندان را در بلندمدت پیش‌بینی نمایند.

منابع

۱. آقایی هیر، محسن؛ کریم‌زاده، حسین و خالقی، عقیل، ۱۳۹۶، تحلیل شاخص‌های ذهنی مؤثر بر سنجش کیفیت زندگی در مناطق روستایی (مطالعه موردی: دهستان سینا- شهرستان ورزقان)، *برنامه‌ریزی و آمایش فضا*، س ۲۱، ش ۴، صص ۱-۳۴.
۲. احمد آخوندی، عباس؛ برک‌پور، ناصر؛ خلیلی، احمد؛ صداقت‌نیا، سعید و صفی‌یاری، رامین، ۱۳۹۳، سنجش کیفیت زندگی شهری در کلان‌شهر تهران، *نشریه هنرهای زیبا - معماری و شهرسازی*، س ۱۹، ش ۲، صص ۵-۲۲.
۳. پوراحمد، احمد؛ عمو، ابراهیم؛ حاجیان، محمد و رئوفی، اصغر، ۱۳۹۶، سنجش کیفیت زندگی در سکونتگاه‌های غیررسمی (مطالعه موردی: محله اسلام‌آباد تهران)، *جغرافیای اجتماعی شهری*، س ۴، ش ۲، صص ۱-۲۲.
۴. حاتمی‌نژاد، حسین؛ زیاری، کرامت‌اله؛ پارسا (پشاه‌آبادی)، شهرام و حاجی، مهسا، ۱۳۹۷، ارزیابی کیفیت زندگی در محله سیروس تهران، *پژوهش‌های جغرافیای انسانی*، س ۵۰، ش ۳، صص ۵۱۳-۵۳۵.
۵. حسینی‌نژاد، آسیه؛ مسیبی، سمانه و حسینی‌نژاد، اردلان، ۱۳۹۵، ارزیابی و سنجش شاخص‌های کیفیت زندگی در محلات شهری (مطالعه موردی: حاجی‌آباد فارس)، *مجله جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای*، س ۱۴، دوره ۲، ش ۳۲، صص ۱۶۵-۱۸۴.
۶. رضوانی، محمدرضا؛ متکان، علی‌اکبر؛ منصوریان، حسین و ستاری، محمدحسین، ۱۳۸۸، توسعه و سنجش شاخص‌های کیفیت زندگی شهری (مطالعه موردی: شهر نورآباد، استان لرستان)، *مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای*، س ۱، ش ۲، صص ۸۷-۱۱۰.
۷. رفیعیان، مجتبی؛ مولودی، جمشید و پورطاهری، مهدی، ۱۳۹۰، سنجش کیفیت محیط شهری در شهرهای جدید مطالعه موردی: شهر جدید هشتگرد، *برنامه‌ریزی و آمایش فضا*، س ۱۵، ش ۳، صص ۱۹-۳۷.
۸. دانایی، علی؛ ولی شریعت‌پناهی، مجید و مهدوی، مسعود، ۱۳۹۷، سنجش کیفیت زندگی در نواحی روستایی (دهستان بهمنی گرمسیری جنوبی در شهرستان بهمنی از توابع استان کهگیلویه و بویراحمد)، *پژوهش‌های جغرافیای انسانی*، س ۵۰، ش ۳، صص ۲۲۷-۲۴۷.
۹. سجادیان، ناهید؛ نعمتی، مرتضی؛ شجاعیان، علی و قنوتی، طاهره، ۱۳۹۴، تحلیل نابرابری اجتماعی بر اساس متغیرهای منتخب در شهر اهواز (نمونه موردی: شهرک نفت، گلستان، حصیرآباد)، *برنامه‌ریزی و آمایش فضا*، س ۱۹، ش ۲، صص ۶۰-۳۳.
۱۰. سعیدی رضوانی، نوید و حاجی‌نوروزی، فتانه، بی‌تا، سنجش کیفیت زندگی شهری در بافت فرسوده محله سپه شهر قزوین از دیدگاه ساکنین به کمک تحلیل AHP، *اولین همایش ملی شهرسازی و معماری در گذر زمان*.
۱۱. سکاران، اوما، ۱۳۹۰، *روش‌های تحقیق در مدیریت*، ترجمه محمد صائبی و محمود شیرازی، چ ۹، تهران: مرکز آموزش مدیریت دولتی ریاست جمهوری.
۱۲. صفایی‌پور، مسعود و احمدی، زهرا، ۱۳۹۳، ارزیابی و سنجش شاخص‌های کیفیت زندگی در منطقه ۴ شهر اهواز، *فصل‌نامه توسعه اجتماعی (توسعه انسانی سابق)*، س ۹، ش ۲، صص ۶۳-۸۴.
۱۳. عنابستانی، علی‌اکبر و عنابستانی، زهرا، ۱۳۹۱، تأثیر عملکرد مدیریت شهری بر ارتقای کیفیت زندگی شهروندان (مطالعه موردی: شهر جدید گلپه‌هار)، *مجله مطالعات توسعه اجتماعی ایران*، س ۴، صص ۲۳-۳۴.
۱۴. فنی، زهره؛ حیدری، سامان و آقایی، پرویز، ۱۳۹۴، سنجش کیفیت زندگی شهری با تأکید بر جنسیت، مطالعه موردی: شهر قروه، دو فصل‌نامه پژوهش‌های بوم‌شناسی شهری، س ۶، ش ۱۲، صص ۶۵-۷۸.
۱۵. قالیباف، محمداقبر؛ روستایی، مجتبی؛ رمضان‌زاده لسبویی، مهدی و طاهری، محمدرضا، ۱۳۹۰، ارزیابی کیفیت زندگی شهری (مطالعه موردی: محله یافت‌آباد)، *جغرافیا*، س ۹، ش ۳۱، صص ۳۳-۵۳.
۱۶. لطفی، صدیقه، ۱۳۸۸، مفهوم کیفیت زندگی شهری: تعاریف، ابعاد، و سنجش آن در برنامه‌ریزی شهری، *فصل‌نامه علمی- پژوهشی جغرافیای انسانی*، س ۱، ش ۴، صص ۶۵-۸۰.

۱۷. مشکینی، ابوالفضل؛ لطفی، صدیقه و احمدی، فرزانه، ۱۳۹۳، تحلیل عملکرد مدیریت شهری در عدم تعادل فضایی میان نواحی شهری (مطالعه موردی شهر قائم‌شهر)، *برنامه‌ریزی و آمایش فضا*، س ۱۸، ش ۲، صص ۱۷۲-۱۵۳.
۱۸. مؤمنی، منصور و فعال قیومی، علی، ۱۳۸۹، *تحلیل‌های آماری با استفاده از SPSS*، تهران: کتاب نو.
۱۹. نجفی کانی، علی‌اکبر؛ خواجه‌شاهکوهی، علیرضا و مهدوی، شهرام، ۱۳۹۴، سنجش شاخص‌های توسعه در مناطق شهری با تأکید بر کیفیت زندگی (مطالعه موردی: شهر کاشان)، *مجله آمایش جغرافیایی فضا*، س ۵، ش ۱۶، صص ۲۱۱-۲۲۴.
۲۰. نظم‌فر، حسین؛ آفتاب، احمد؛ نظام‌پور، ناهید و مجنون توتاخانه، علی، ۱۳۹۵، ارزیابی و اولویت‌بندی مناطق شهری بر اساس شاخص‌های شهر خلاق (نمونه موردی: شهر سنندج)، *برنامه‌ریزی و آمایش فضا*، س ۲۰، ش ۴، صص ۲۸۶-۲۵۹.
۲۱. نقدی، اسداله و بابایی، حیدر، ۱۳۹۴، مروری بر شاخص‌ها و مؤلفه‌های کیفیت زندگی شهری (مورد مطالعه شهر همدان)، *فصل‌نامه مطالعات مدیریت شهری*، س ۷، ش ۲۳، صص ۱-۱۴.
۲۲. وبسایت شهرداری تهران، اطلس کلان‌شهر تهران، دسترسی ۹۷/۰۳/۰۳ از <http://atlas.tehran.ir/>
۲۳. وبسایت شهرداری قزوین، دسترسی در ۱۳۹۷/۰۴/۰۶ از <http://www.qazvin.ir>
۲۴. وبسایت مرکز آمار ایران، سرشماری سال ۱۳۹۵، دسترسی در ۱۳۹۷/۰۴/۰۶ از <https://www.amar.org.ir>
۲۵. وبسایت همشهری استان قزوین، تعامل برای ارتقای کیفیت زندگی در قزوین ۱۳۹۶، دسترسی در ۱۳۹۷/۰۴/۰۶ از <http://ostani.hamshahrilinks.org>
26. Aghayari Hir, Mohsen, Karimzadeh, Hossein, Khaleghi, Aghil, 2018, Analysis of Mental Indicators Effective in Measuring the Quality of Life in Rural Areas (Case Study: Sina District - Varzaghan County), *MJSP*, Vol. 21, No. 4, PP. 1-34. (in Persian)
27. Ahmad Akhoundi, Abbas, Barakpur, Naser, Khalili, Ahmad, Sedaghatnia, Saeed, Safiyari, Ramin, 2014, Measuring Quality of Urban Life in Tehran Metropolitan, *Honar-ha-ye-Ziba-Memari-Va-Shahrsazi*, Vol. 19, No. 2, PP. 5-22, 2014. DOI: 10.22059/jfaup.2014.55385. (in Persian)
28. Ali Akbari, Esmaeel and Akbari, Majid, 2017, Interpretive-Structural Modeling of the Factors that Affect the Viability of Tehran Metropolis, *MJSP*, Vol. 21, No. 1, PP. 1-31. URL: <http://journals.modares.ac.ir/article-21-3785-fa.html> (in Persian)
29. Anabestani, Aliakbar and Anabestani, Zahra, 2012, The Effect of Urban Management Function on Improving the Quality of Citizens' Life (Case of Study: Golbahar New City). *Journal of Iranian Social Development Studies*, Vol. 4, No. 4, PP. 23-34. (in Persian)
30. Biagi, Bianca; Ladu, Maria Gabriela and Meleddu, Marta, 2018, Urban Quality of Life and Capabilities: An Experimental Study, *Ecological Economics*, No. 150, PP. 137-152. (Doi: 10.1016/j.ecolecon.2018.04.011)
31. Cabrera-Barona, Pablo F. and Merschdorf, Helena, 2018, A Conceptual Urban Quality Space-Place Framework: Linking Geo-Information and Quality of Life, *Urban Science*, Vol. 2, No. 73, PP. 1-14; (doi: 10.3390/urbansci2030073)
32. Cicirelli, Franco; Guerrieri, Antonio; Mastroianni, Carlo; Spezzano, Giandomenico and Vinci, Andrea, 2019, The Internet of Things for Smart Urban Ecosystems, Springer International Publishing AG, part of Springer Nature, (doi:10.1007/978-3-319-96550-5)
33. Crockerl, Thomas F.; Brown1, Lesley; Clegg, Andrew; Farley, Katherine; Franklin, Matthew; Simpkins, Samantha and Young, John, 2019, Quality of life is substantially worse for community-dwelling older people living with frailty: systematic review and meta-analysis, *Quality of Life Research*, No. 28, PP. 2041-2056, (doi:10.1007/s11136-019-02149-1)

34. Danaee, Ali; Vali Shariatpanahi, Majid and Mahdavi, Masood, 2018, Quality of Life in Rural Areas of Bahmaei District, Kohgiluyeh and Boyer Ahmad, Iran. *Human Geography Research*, Vol. 50, No. 3, PP. 727-747. Doi: 10.22059/jhgr.2017.60579 (in Persian)
35. Ebrahimzadeh, Issa; Shahraki, Aziz; Abdol, Shahnaz; Myandoab, Ali Akbar and Manouchehri, Ayoub, 2016, Progressing urban development and life quality simultaneously, *City, Culture and Society*, No. 7, PP. 186-193. (Doi: 10.1016/j.ccs.2016.03.001)
36. Estoque, Ronald C.; Togawa, Takuya; Ooba, Makoto; Gomi, Kei; Nakamura, Shogo; Hijioka, Yasuaki and Kameyama, Yasuko, 2019, A review of quality of life (QOL) assessments and indicators: Towards a "QOL-Climate" assessment framework. *Ambio*, No. 48, PP. 619-638, (doi: 10.1007/s13280-018-1090-3)
37. Eurobarometer. Flash Eurobarometer 419-Quality of Life in European Cities. European Commission, pp. 1e172, 2016. Access 20 June 2018, Available at: <http://ec.europa.eu/regional>
38. Fanni, Zohreh; Heydari, Saman and Aghaei, Parviz, 2016, The evaluation of Urban Life quality, with emphasis on gender, Case Study: Ghorveh City, *Journal of Urban Ecology Researches*, Vol. 6, No. 12, PP. 65-78. (in Persian)
39. Faria, Patrícia A.M.; Ferreira, Fernando A.F.; Jalali, Marjan S.; Bento, Paulo; António, Nelson J.S., 2018, Combining cognitive mapping and MCDA for improving quality of life in urban areas, *Cities*, No. 78, PP. 116-127. (Doi: 10.1016/j.cities.2018.02.006)
40. Ghalibaf, Mohamad Bager; Roustaie, Mojtaba; Ramezanzadeh Lasboyee, Mahdi and Taheri Mohamad Reza, 2012, Assessment Urban Quality of Life (case study: Yaft Abad), *Geography*, Vol. 9, No. 31, PP. 3-53. (in Persian)
41. Hataminejad, Hossein; Ziari, Keramatollah; Pashabadi, Shahram and Haji, Mahsa, 2018, Assessment of Quality of Life in Syroos Neighborhood in Tehran. *Human Geography Research*, Vol. 50, No. 3, PP. 513-535. (Doi: 10.22059/jhgr.2017.33919.1006519) (in Persian)
42. Hosninejad, Asieh; Mosaiebi, Samaneh and Hosninejad, Ardalan, 2017, Assessing the Quality of Life Indicators in Urban Neighborhoods (Case Study: Haji Abad, Fars), *Journal of Geography and Regional Development (Peer-reviewed)*, Vol. 14, No. 1, PP. 165-184. <https://doi.org/10.22067/geography.v14i1.42347> (in Persian)
43. Kaklauskas, Artūras; Zavadskas, Edmundas Kazimieras; Radzeviciene, A.; Ubarte, I.; Podvezko, Askoldas; Podvezko, Valentinas; Kuzminske, Agne; Banaitis, Audrius; Binkyte, Arūnė and Bucinskas, Vytautas, 2018, Quality of city life multiple criteria analysis, *Cities*, No. 72, PP. 82-93. (Doi: 10.1016/j.cities.2017.08.002)
44. Khalil, Heba Allah and Essam E., 2012, Enhancing quality of life through strategic urban planning, *Sustainable Cities and Society*, No. 5, PP. 77-86. (Doi: 10.1016/j.scs.2012.06.002)
45. Lotfi, Sedigheh, 2010, The concept of urban quality of life: Definitions, dimensions and measuring in urban Planning, *Quarterly Journal of Human Geography*, Vol. 1, No. 4, PP. 65-80. (in Persian)
46. Macke, Janaina; Casagrande, Rodrigo M.; Sarate, João Alberto R.; Silva, Kelin A., 2018, Smart city and quality of life: Citizens' perception in a Brazilian case study, *Journal of Cleaner Production*, No. 182, PP. 717-726, (<https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2018.02.078>)
47. Marans, Robert W., 2015, Quality of urban life & environmental sustainability studies: Future linkage opportunities, *Habitat International*, Vol. 45, No. 1, PP. 47-52. (doi:10.1016/j.habitatint.2014.06.019)
48. Martinez, Javier, 2019, Mapping Dynamic Indicators of Quality of Life: a Case in Rosario, Argentina. *Applied Research Quality Life*, No. 14, PP. 777-798. (doi.org/10.1007/s11482-018-9617-0)
49. Massam, H. Brayn, 2002, Quality of Life: Public Planning and Private Living, *Progress in Planning*, No. 58, PP. 141-227. (DOI: 10.1016/S0305-9006(02)00023-5)

50. Meshkini, Abolfazl; Lotfi, Sedigheh and Ahmadi, Farzaneh, 2014, Investigating urban management in creating a spatial imbalance among urban districts (a case study of Qaemshahr), *MJSP*, Vol. 18, No. 2, PP. 153-172. (in Persian)
51. Momeni, Mansour and Faeal Ghayumi, Ali, 2009, *Statistical Analysis with SPSS*, Tehran: New Book press. (in Persian)
52. Naghdi, Asadollah and Babaei, Hiedar, 2015, Urban quality of life as human development indicators: Dimensions, elements, *Urban Management Studies*, Vol. 7, No. 23, PP. 2-14. (in Persian)
53. Najafi Kani, Ali Akbar; Kajeh Shahkahi, AliReza and Mahdavi, Shahram, 2015, Assessment of Development Indicators in Urban Areas with an Emphasis on Quality of Life. Case Study: Kashan City, *Geographical Planning of Space*, Vol. 5, No. 16, PP. 211-224. (in Persian)
54. Nazmfar, Hosein; Aftab, Ahmad; Nazampour, Nahid and Majnoony Tootakhane, Ali, 2016, Evaluation and prioritization of urban areas Based on parameters creative city (Case Study: Sanandaj City), *MJSP*, Vol. 20, No. 4, PP. 259-286. (in Persian)
55. Okulicz-Kozaryn, Adam, 2017, Unhappy metropolis (when American city is too big), *Cities*, No. 61, PP. 144-155. (DOI: 10.7282/T3Z03B76)
56. Papachristoua, Ioanna Anna and Rosas-Casals, Marti, 2019, Cities and quality of life. Quantitative modeling of the emergence of the happiness field in urban studies, *Cities*, No. 88, PP. 191-208, (doi.org/10.1016/j.cities.2018.10.012)
57. Pourahmad, Ahmad; Amoo, Ebrahim; Hajian, Mohammad and Raoufi, Asgar, 2018, Measurement of quality of life in informal settlements. Case study: Islamabad neighborhood of Tehran, *Journal of Urban Social Geography*, Vol. 4, No. 2, PP. 1-22. Doi: 10.22103/JUSG.2018.1950. (in Persian)
58. Rafiian, Mojtaba; Molodi, Jamshid and Pour Taheri, Mahdi, 2011, Quality of Urban Environment Assessment in New Cities (case study: Hashgerd New City), *MJSP*, Vol. 15, No. 3, 19-37. URL: <http://journals.modares.ac.ir/article-21-471-fa.html> (in Persian)
59. Rezvani, Mohammad Reza; Metkan, Ali Akbar; Mansourian, Hosein and Sattari Mohammad Hosein, 2009, Development and Assessment of indicator of Urban Life Quality, *Journal of Urban - Regional Studies and Research*, Vol. 1, No. 2, PP. 87-110. (in Persian)
60. Saeedi Rezvani, Navid; Haji Norozi, Fattaneh, -, Quality of Life Assessment in Old Part of Sepah Neiberhood of Qazvin City from Residents' Point of View by AHP, *First national convention of Urbanism and Architecture over time*, (in Persian)
61. Safaeipor, Masoud and Ahmadi, Zahra, 2015, Assessing and Measuring of the Quality of Life Indicators in the Region of 4 in Ahvaz City, *Social Development*, Vol. 9, No. 2, PP. 63-84. (in Persian)
62. Sajadian Nahid; Nemati, Morteza; Shojaeianm Ali and Ghanavati, Tahereh, 2015, Study of social inequality based on selected variables in Ahvaz city (Case Study: Shahrak Naft, Golestan, Hasir Abad), *MJSP*, Vol. 19, No. 2, PP. 33-60, (in Persian)
63. Sckaran, Uma, 2012, *Research methods for business*, Translated by Mohamad Saebi & Mahmood Shirazi), Tehran, Governmental Management Training Center. (in Persian)
64. Turkoglu, Handan, 2015, Sustainable Development and Quality of Urban Life. *Procedia -Social and Behavioral Sciences*, No. 202, PP. 10-14.
65. United Nations Human Settlements Programme (UN - Habitat). Global Urban Indicators Database, Version 2, 1998, accessed at 24 October 2018, from www.unhabitat.org
66. Wann-Ming, Wey, 2019, Constructing urban dynamic transportation planning strategies for improving quality of life and urban sustainability under emerging growth management principles, *Sustainable Cities and Society*, No. 44, PP. 275-290, (doi.org/10.1016/j.scs.2018.10.015)
67. Website of Asian Development Bank (ADB), Accessed at 24 October 2018, from <https://www.adb.org>

68. Website of Economist. The Economist Intelligence Unit's Quality-of-Life Index, 2005. Accessed at 24 October 2018, from www.economist.com
69. Website of Hamshahri of Qazvin Province, Quality of Life in Qazvin 1396, accessed 27 June 2018, from: <http://ostani.hamshahrilinks.org> (*in Persian*)
70. Website of Mercer Human Resource Consulting. Vienna Tops Mercer's 20TH Quality OF Living Ranking, 2018. Accessed at 24 October 2018, from <https://www.mercer.com/newsroom/2018-quality-of-living-survey.html>
71. Website of Qazvin Municipality, Accessed 27 June 2018, from: <http://www.qazvin.ir> (*in Persian*)
72. Website of Statistical Center of IRAN, Accessed 27 June 2018, from: <https://www.amar.org.ir> (*in Persian*)
73. Website of Tehran Municipality, Atlas of Tehran metropolis, Accessed 24 May 2018, from: <http://atlas.tehran.ir/Default.aspx?tabid=179> (*in Persian*)
74. Węziak-Białowolska, Dorota, 2016, Quality of life in cities – Empirical evidence in comparative European perspective, *Cities*, No. 58, PP. 87-96. (DOI: 10.1016/j.cities.2016.05.016)
75. Website of World Health Organization, WHOQOL: Measuring Quality of Life, Accessed at 24 October 2018, from <http://www.who.int/healthinfo/survey/whoqol-qualityoflife/en/>